

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ

Гаряга О.О.,

аспірант Університету «КРОК»

м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113

e-mail: hariahaoo@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4016-3886>

PRINCIPLES OF CRIMINAL JUSTICE ACCORDING TO THE JUDICIAL REFORM OF 1864

Gariaga O.O.,

PhD student «KROK» University

Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113

e-mail: hariahaoo@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4016-3886>

Анотація. У статті розглядаються принципи кримінального судочинства за судовою реформою 1864 року. Стверджується, що в основу судової реформи закладені демократичні принципи судочинства, побудовані на основі західноєвропейського законодавства з урахуванням місцевих особливостей того часу. У цьому зв'язку виокремлюються принципи усності, гласності, змагальності судочинства, попереднього розслідування у кримінальних злочинах, презумпції невинуватості, гарантії прав обвинуваченого на захист, участь у процесі адвоката, незмінності і незалежності суддів, рівності усіх перед законом. Наголошується, що реформою запроваджувався всестановий суд та інститут присяжних засідателів у окружних судах. Водночас засновувалась адвокатура, реорганізовувалась прокуратура, яка звільнялась від функцій загального нагляду й сконцентрувалась на роботі в суді. Для розгляду менш значних справ засновано виборний мировий суд, створено інститут судових слідчих, які проголошувались незалежними від поліції. Відзначається, що судові статuti запровадили якісно новий світогляд щодо ролі особистості в суді. У своїй суті вони чітко заклали уяву про правову особистість, а не особистість, що потребує опіки. Фактично обвинувачений, позивач і відповідач вже були активними учасниками судового процесу. Вони володіли широким колом самостійних прав, які суд був зобов'язаний поважати. Акцентовується, що принципи кримінального процесу були закріплені у Статуті кримінального судочинства. Передбачався розгляд кримінальних справ у мирових судах та у системі загальних судових місць. Мировий суддя розглядав менш важливі справи кримінального характеру. Для розгляду справ, що виходили за межі компетенції мирових судів, створювалися загальні судові місця, які складалися з двох судових інстанцій: окружного суду – одного в судовому окрузі, який включав кілька повітів та судової палати, яка діяла в межах однієї або кількох губерній і об'єднувала певну кількість судових округів. Верховним касаційним судом для всіх місцевих і загальних судів був Сенат. Зауважується, що проголошена реформа судочинства хоча й за своєю природою суперечила основам самодержавства, однак вона докорінно змінила судоустрій, процесуальне і частково матеріальне право в державі.

Ключові слова: права особи, принципи кримінального судочинства, суд, судова реформа 1864 р., судові статuti.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл: 12.

Abstract: The article examines the principles of criminal justice according to the judicial reform of 1864. It is claimed that the judicial reform is based on the democratic principles of the judiciary, built on the basis of Western European legislation, taking into account the local characteristics of that time. In this connection, the principles of orality, openness, competitive justice, preliminary investigation in criminal crimes, presumption of innocence, guarantee of the accused's rights to defense, participation in the lawyer's process, constancy and independence of judges, equality of all before the law are highlighted. It is emphasized that the reform introduced a universal court and the institute of jurors in district courts. At the same time, the bar was founded, the prosecutor's office was reorganized, which was freed from the functions of general supervision and concentrated on work in court. An elected magistrate's court was established to consider minor cases, and an institute of judicial investigators was created, which was declared independent of the police. It is noted that court statutes have introduced a qualitatively new outlook on the role of an individual in court. In their essence, they clearly laid down the idea of a legal personality, and not a person in need of guardianship. In fact, the accused, the plaintiff and the defendant were already active participants in the legal process. They possessed a wide range of independent rights, which the court was obliged to respect. It is noted that the principles of criminal procedure

were enshrined in the Statute of Criminal Procedure. Consideration of criminal cases was envisaged in magistrates' courts and in the system of general courts. The magistrate considered minor criminal cases. To consider cases that were beyond the jurisdiction of magistrates' courts, general courts were created, which consisted of two judicial instances: a district court - one in a judicial district that included several counties, and a judicial chamber that operated within one or more provinces and regions connected a certain number of judicial districts. The Supreme Court of Cassation for all local and general courts was the Senate. It is noted that the announced reform of the judiciary, although by its very nature, contradicted the foundations of autocracy, however, it fundamentally changed the judicial system, procedural and partially material law in the state.

Keywords: individual rights, principles of criminal justice, court, judicial reform of 1864, court statutes.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 12.

Постановка проблеми. Розбудова сучасної демократичної держави потребує докорінного реформування судової системи, закріплення незалежної судової влади та забезпечення прозорості її функціонування. В умовах сьогодення дане питання викликає значний суспільний інтерес і знаходить своє відображення як у теоретичній, так і практичній площині. Успішно реалізувати намічені реформи можна за умови врахування як сучасних підходів, так і нагромадженого досвіду минулих епох, тим більше, що подібні процеси вже мали місце в історії української державності. Досвід судових трансформацій середини XIX століття, зокрема в частині функціонування судових інституцій та специфіки судочинства, дозволить уникнути допущених помилок та прорахунків у минулому і врахувати позитивну практику діяльності суду в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблемі присвячували увагу багато відомих учених, серед яких М. Бурдін, А. Вайновський, С. Зеленський, Е. Іскендеров, О. Котуха, В. Кравчук, С. Крушинський, І. Легка, Н. Лешкович, О. Липитчук, О. Чудновський. Віддаючи належне зробленому слід констатувати, що в працях дослідників відображено окремі аспекти досліджуваної проблематики, а це суттєво актуалізує її комплексне дослідження в умовах сьогодення.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Загальні питання судової реформи 1864 р. неодноразово ставали об'єктом вивчення значного кола науковців. Реформа розглядалась здебільшого як важливий елемент трансформації загальноімперського законодавства у середині XIX століття. Відзначалась її послідовність і завершеність серед комплексу перетворень у 1860-1870-х роках. Наголошувалось на її перевагах на фоні дореформених судових

порядків, вказувалось на її демократичні начала у системі тогочасного правосуддя. Особливо важливим, з огляду на зазначене, вважаємо запровадження якісно нових принципів у кримінальному судочинстві, які були введені судовою реформою і заклали основи розвитку кримінального процесу у наступні історичні періоди.

Метою даної статті є дослідження принципів кримінального судочинства за судовою реформою 1864 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Судова реформа 1864 р. проголосила цілий спектр трансформацій у кримінальному судочинстві, які в подальшому виявились основами судоустрою і судочинства. Заснований новий всестановий суд передбачав надання підданям, незалежно від їх станової приналежності, відповідних гарантій справедливого, неупередженого і юридично вірного розгляду та вирішення справи. Найважливішою особливістю кримінального судочинства, що відбулася завдяки судовій реформі, була зміна його форми: перехід від інквізиційного процесу до змагального, коли «суперечка» двох рівноправних сторін відбувається перед третьою особою – суддею. Нові принципи кримінального судочинства забезпечували свободу у кримінальному процесі [5, с. 54].

Одним із важливих принципів, вважаємо, є відділення судової влади від адміністративної. Закріплення цього принципу в документах судової реформи як базового, означало розрив зі старою системою судочинства [9, с. 51]. Цей принцип був закріплений у першій статті Статуту кримінального судочинства. Судова практика категорично застерігала дотримуватись напрацьованих в ньому процесуальних форм. Таку норму можна розглядати у двох значеннях: як гарантію свободи суду і як гарантію свободи та прав особи у кримінальному процесі.

Функціональна відокремленість судової влади в цілому зумовила незалежність і свободу дій кожного судового інституту (від мирового суду до касаційних департаментів Сенату) і, відповідно, свободу процесуальних дій та позицію кожного судді стосовно конкретної справи.

Судова реформа проголосила принцип незалежності суду [6, с. 6]. Вона повинна була стати важливою гарантією справедливості судових вироків, ухвалених на підставі закону, поданих і перевіренних у суді доказів, об'єктивно оцінених суддею, без жодного зовнішнього втручання та тиску.

Незалежність суду забезпечувалася насамперед такою гарантією, як незмінність суддів. Це право суддів було виражено, по-перше, у їхньому праві залишатися на посаді та отримувати пов'язану з нею платню незалежно від бажання влади, яка їх призначала на посаду, по-друге, у можливості усунути їх від посади лише судом [2, с. 181]. Водночас незалежність мала такі основи, як високі юридичні та моральні вимоги до суддів.

Реформа передбачала також відділення обвинувальної влади від судової. Цей принцип звільнив суд від властивої йому в дореформеному кримінальному судочинстві функції, коли він виступав у кількох іпостасях: слідчого (збирав докази, які викривають особу у скоєнні злочину), обвинувача (підтримував звинувачення особи) і безпосередньо суду.

Принцип вільної оцінки судом доказів тісно пов'язаний з попереднім і означав звільнення судді від формального провадження і теорії формальних доказів, що докорінно змінило кримінальний процес. Він був вирішальним чинником у справі встановлення матеріальної істини судом. При визначенні міри свободи судді в оцінці доказів діяв критерій його вільного розсуду.

Суд мав право з власної ініціативи поповнювати склад доказів, необхідних для надання справі максимальної ясності, викликати свідків, проводити огляди, ставити перед сторонами свої власні питання. Можемо спостерігати, що в судочинство вже чітко проникали такі поняття, як «внутрішнє переконання», «совість», «справедливий розсуд», що наближало його до вирішення завдання забезпечення права особистості.

Доволі ґрунтовно у нормах Статуту кримінального судочинства виражені гарантії для потерпілого. Вони стосувалися провадження у справах про кримінально-приватні злочини, котрі порушувались за скаргою потерпілого. Ініціатива порушення провадження у таких справах залежала від волі потерпілого. У справах про загальні злочини можливості прояву ініціативи потерпілого були не меншими, ніж у підсудного. Це стало реальним завдяки принципу змагальності, зокрема права на виклик свідків, права на оскарження, подання зауважень до протоколу тощо.

Значну увагу у законодавстві приділено дотриманню принципу розумних строків судочинства. Судова бюрократія дореформеного судочинства, коли справи, неспішно переходячи з однієї судової інстанції до іншої, могли затягуватися на десятиліття, була суттєвою вадою старої системи судочинства. Однак і зайва квапливість у розгляді справ, властива надзвичайним судовим інстанціям (військово-окружним судам і особливо військово-польовим судам), часто загрожувала судовими помилками.

Слід зауважити, що Указом Сенату від 20 листопада 1864 р., який оголосив судову реформу, центральна влада висловила бажання здійснення швидкого судочинства. Автори судових статутів пішли шляхом встановлення загального правила, яке забезпечило розумні строки судочинства, тобто кожна справа вирішується не більше ніж у двох інстанціях (першої та апеляційної), де розбиралися фактичні обставини справи, після чого допускалося лише касаційне провадження, як засіб вищого судового контролю за правильним розумінням і застосуванням закону.

Одним із головних недоліків дореформеного процесу було те, що він відбувався за принципом канцелярської таємниці [10, с. 86]. Очевидно, що запровадження гласності у кримінальний процес було для ініціаторів судової реформи аксіоматичним. Статут кримінального судочинства забезпечив як загальну гласність (або публічність, тобто відкритість суду для громадськості), так і гласність для сторін (тобто відкритість всіх судових процесуальних дій для сторін як наслідок принципу змагальності) [8, с. 78]. Мировий суддя мав розглядати справи усно

та публічно. Судові засідання у справах про злочини та проступки також мали відбуватися публічно. Такий же порядок дотримувався при розгляді справ в апеляційному та касаційному порядку.

Цей принцип діяв як гарантія соціальної та особистої підконтрольності всього, що відбувається під час судового процесу. Водночас це ускладнювало можливі зловживання з боку суду, і, таким чином, забезпечувало суспільну довіру до суду [10, с. 86]. Право закриття дверей суду для публіки з метою збереження суспільної моральності або в інтересах державної влади було надано як безпосередньо головуючому на процесі, так і міністру юстиції. Оголошення вироку у всіх випадках відбувалося публічно.

Важливим принципом кримінального судочинства був принцип змагальності і забезпечення підсудному права на захист. На попередньому слідстві обвинуваченому адвокат не передбачався, тоді як прокурор, наглядаючи за провадженням слідства, мав доступ до будь-якої інформації та процесуальних дій [12, с. 25]. Це, втім, не означало, що змагальність на цій стадії кримінального процесу була відсутня: обвинуваченому надавалися певні засоби самозахисту, деякі процесуальні права (право відведення слідчого, право присутності при здійсненні слідчих дій, право на ознайомлення з матеріалами слідства, право оскарження дій слідчого). Відсутність у обвинуваченого адвоката на стадії попереднього слідства компенсувалася поглядом на судового слідчого як на слідчого суддю, тобто працівника судового відомства [11, с. 219]. Він мав повідомляти як обставини, що викривають обвинуваченого, так і обставини, що його виправдовують. Що стосується змагальності на стадії остаточного провадження, то вона забезпечувалася насамперед участю сторони обвинувачення в особі прокурора та сторони захисту в особі адвоката (присяжного повіреного).

Суттєвим нововведенням реформи став принцип рівноправності сторін, який забезпечував реальність принципу змагальності, і навпаки, його відсутність робила змагальність відносною. Прокурор або приватний обвинувач – з одного боку, а підсудний та його захисник – з іншого, користувалися в судовому змаганні однаковими правами [7, с.

327].

Хоча Статут кримінального судочинства закріплював досить ґрунтовні гарантії рівноправності, вона передбачала певні особливості, які можна об'єднати у характерні групи. До першої групи належали такі: по-перше, спочатку рівність була допущена тільки на судовому слідстві; по-друге, навіть там вона не була повною, оскільки обвинувач був коронним чиновником, що мав статус не лише сторони в процесі, а й охоронця закону, відповідно, відношення до нього голови було дещо іншим, ніж до підсудного; по-третє, прокурору було надано ширше право на виклик свідків, ніж підсудному та його захиснику. Все це позначалося на обранні обвинуваченому запобіжного заходу [1, с. 12]. Будучи заарештованим, він мав набагато менші можливості для доведення власних аргументів перед державою в особі слідчого і прокурора. Друга група характеризувалася, по-перше, територіальною особливістю судів, по-друге, збереженням станових судів, по-третє, заснуванням надзвичайних судів. Зауважимо, що у обвинуваченого все ж були певні переваги, які мали компенсувати його статус. Йому належало останнє слово, при розподілі голосів порівну приймалася думка, більш поблажлива до участі підсудного. Крім того, законом передбачалося, що голова суду мав надавати підсудному всі можливості для виправдання.

Важливим нововведенням стало запровадження усності і безпосередності у судочинстві. Безпосередність судового розгляду передбачала відсутність посередників між судом і джерелом, що відтворює доказ. Цей принцип забезпечував те, що докази, на яких суд повинен був ґрунтувати свій вирок, доходили до суду в їх найбільш чистому вигляді. Прикладами цього було безпосереднє заслуховування судом свідків, особистий огляд документів, речових доказів [7, с. 327]. Цей принцип знайшов закріплення щодо як мирової юстиції, так і загальних судів. Саме в силу дії цього принципу попереднє слідство набувало статусу підготовчої стадії кримінального процесу, а основний етап відбувався під час судового слідства, і саме подані докази безпосередньо могли лягати в основу вироку [4, с. 41].

Усність судочинства перебувала у

взаємозв'язку з безпосередністю процесу. На відміну від дореформеного кримінального процесу, в суді взаємодія всіх учасників процесу, а також осіб, що викликаються до суду (свідки, експерти та ін.) відбувалося усно [7, с. 327]. Це забезпечувало сприйняття напряму доказів, що подаються у суді. Проте в міру просування справи по інстанціях: від початкової до апеляційної та касаційної дія цього принципу об'єктивно звужувалася.

Спочатку одним із найсерйозніших відступів від названого принципу було прочитання на суді показань свідка, записаних слідчим, замість заслуховування його безпосередньо самим судом. За законом це допускалося в таких виняткових випадках як смерть, хвороба, старість або довготривале відлучення особи. Зауважимо, що доволі часто це практикувалося на політичних процесах. Жандармерія унеможлилювала допит своїх інформаторів, «направляючи» їх у далекі відрядження саме під час суду. Зустрічалися також приклади втручання в судовий процес адміністрації, особливо коли справа мала політичний зміст [9, с. 52].

Слід зазначити, що Статут кримінального судочинства зберіг низку принципових положень, що стосувалися писемності судочинства. Усі доручення, ухвали суду наділялися письмовою формою, усні показання письмовими протоколами (наприклад, у разі смерті свідка), вівся протокол судового засідання, письмову форму мав вирок та ін. Потрібно також відмітити й зародження презумпції невинуватості, що доволі чітко проявилася під впливом реалізації реформи. Так, у проекті Статуту кримінального судочинства йшлося про те, що підсудний визнається невинним до того часу, поки протилежне не буде доведено. Будь-який сумнів про вину або ступінь винності підсудного пояснювався на його користь. Проте автори судових статутів, не зважаючи на свою рішучість у використанні західноєвропейського юридичного досвіду, не наважилася піти так далеко, щоб прямо закріпити в законі аналогічно європейським кодексам положення про презумпцію невинуватості. Водночас презумпція невинуватості отримала непряме закріплення. Під час попереднього слідства судовому слідчому заборонялося вимагати у обвинуваченого зізнання [4, с. 41].

Більш того, зізнання підсудного, яке породжувало сумніви у суду, не зупиняло провадження повноцінного судового слідства. Незважаючи на відсутність позитивної норми, що прямо закріплювала презумпцію невинуватості, і практика, і доктрина визнавали її наявність у правовій основі кримінального процесу.

Для протидії несанкціонованим арештам у ході судового переслідування судова влада мала забезпечуватись повноваженнями у сфері гарантування особистої свободи, недоторканності та безпеки особистості, зокрема у сфері кримінального процесу. Надійним засобом цього було створення системи судового контролю за законністю арештів.

У судових статутах гарантія від неправомірного арешту була закріплена у ст. 8 Статуту кримінального судочинства, яка встановлювала принцип незаконності арешту та обмеження при його здійсненні. Ніхто не міг бути затриманий під вартою, не інакше як у випадках, визначених законом [3, с. 247]. Крім того закріплювалося, що кожен суддя і кожен прокурор, який у межах своєї ділянки чи округу впевниться у триманні будь-якої особи під вартою без постанови уповноважених на те установ чи осіб, зобов'язаний негайно звільнити її. Проте така вимога мала здебільшого формальний характер. Більше того, сама дія цього механізму виявилася дуже нестабільною.

Висновки. Таким чином, принципи кримінального судочинства, які проголошувались судовою реформою 1864 р., не зважаючи на певні недоліки та обмеження, в сукупності забезпечували як свободу суду, так і комплекс необхідних засобів захисту особистих прав, які були недоступні в минулому. Очевидно, що розширення свободи особи та свободи розсуду і дій суду в кримінальному процесі йшли врозрід із самодержавними традиціями. Розширення свободи дій суду і судової влади загалом означало звуження повноважень адміністративної влади. Таке становище не могло не викликати протест у вищих колах, серед бюрократичної верхівки та політичної еліти. Реакція відбулася вже з початку 1870-х років, коли уряд почав вносити численні зміни до судових статутів, спрямованих на обмеження зазначених вище принципів.

Література:

1. Бурдін М. Ю. Запобіжні заходи за Статутом кримінального судочинства 1864 р. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки». 2011. Т. 24(63). №2. С. 11-16.
2. Вайновський А. М. Еволюція самоорганізації судової влади на українських землях. Вісник мариупольського державного університету. Серія: Право. 2013. Вип. 5. С. 179-185.
3. Зеленський С. М. Презумпція невинуватості як гарантія справедливості кримінального провадження. Право і суспільство. 2017. № 5. С. 244-249.
4. Іскендеров Е. Ф. Становлення та розвиток діяльності органів досудового розслідування за Статутом кримінального судочинства 1864 р. та їх місце у кримінальному процесуальному доказуванні. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 4. С. 39-45.
5. Котуха О. С. Презумпція невинуватості – історико-правовий аспект. Судова апеляція. 2009. № 1(14). С. 51-58.
6. Кравчук В. М. Історико-правові аспекти основ правового статусу суддів на українських землях у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX століття). Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 4. С. 3-7.
7. Крушинський С. А. Поняття доказів у кримінальних справах за Статутом кримінального судочинства 1864 року. Університетські наукові записки. 2011. № 3(39). С. 324-329.
8. Легка І. В. Особливості нормативного становлення на теренах України ідеї гласності судового процесу як конституційної засади. Аналітичне-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 76-81.
9. Липитчук О. В., Лешкович Н. О. Суд і судочинство в Росії після судової реформи 1864 року. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. № 1. С. 44-54.
10. Липитчук О., Лешкович Н. Судова реформа 1864 року і проблеми формування правової свідомості в Росії (друга половина XIX – початок XX ст.). Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. № 60. С. 81-90.
11. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / За редакцією І. Б. Усенка. Київ «Наукова думка». 2014. 502 с.
12. Чудновський О. В. Судова реформа 1864 р. та прокуратура на українських землях у складі Російської імперії. Науковий вісник публічного та приватного права. 2020. Вип. 5. Т. 1. С. 22-27.

References:

1. Burdin M. Yu. (2011) Precautionary measures according to the Statute of Criminal Procedure of 1864. Scholarly Notes of the Tavri National University named after V. I. Vernadskyi. Series «Legal Sciences». Vol. 24(63). № 2. Pp. 11-16.
2. Vainovskyi A. M. (2013) Evolution of self-organization of judicial power in Ukrainian lands. Bulletin of the Mariupol State University. Series: Law. Vol 5. Pp. 179-185.
3. Zelenskyi S. M. (2017) Presumption of innocence as a guarantee of justice in criminal proceedings. Law and society. Vol. 5. Pp. 244-249.
4. Iskenderov F. (2015) Formation and development of pre-trial investigation bodies according to the Statute of Criminal Justice of 1864 and their place in criminal procedural evidence. Herald of criminal justice. Vol. 4. Pp. 39-45.
5. Kotuha O. S. (2009) Presumption of innocence – historical and legal aspect. Judicial appeal. Vol. 1(14). Pp. 51-58.
6. Kravchuk V. M. (2016) Historical and legal aspects of the foundations of the legal status of judges on Ukrainian lands as part of the Russian Empire (end of the 18th - beginning of the 20th century). Actual problems of domestic jurisprudence. Vol. 4. Pp. 3-7.
7. Krushynskiy S. A. (2011) Concept of evidence in criminal cases according to the Statute of Criminal Justice of 1864. University scientific notes. Vol. 3(39). Pp. 324-329.
8. Legka I. V. (2022) Peculiarities of normative formation in the territory of Ukraine of the idea of openness of the judicial process as a constitutional basis. Analytical and comparative jurisprudence. Vol. 5. Pp. 76-81.
9. Lipytychuk O. V. and Leshkovich N. O. (2014) Court and judiciary in Russia after the judicial reform of 1864. Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Legal series. Vol. 1. Pp. 44-54.
10. Lipytychuk O. and Leshkovich N. (2014) Judicial reform of 1864 and problems of formation of legal consciousness in Russia (second half of the 19th - beginning of the 20th century). Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Legal series. Vol. 60. Pp. 81-90.
11. Judicial power in Ukraine: historical origins, regularities, peculiarities of development (2014) / Edited by I. B. Usenko. Kyiv «Scientific thought». 502 p.
12. Chudnovsky O. V. (2020) Judicial reform of 1864 and the prosecutor's office on Ukrainian lands as part of the Russian Empire. Scientific bulletin of public and private law. Vol 5. № 1. Pp. 22-27

Стаття надійшла до друку 23 квітня 2024 року